شەهرام عەلیدی، ئەو لاوە سینەماکار و سیناریۆنووس و شێوەکارەیە کە بە شێوەیەکی ئەکادیمی و بیری جیاوازەوە لە بواری سینەما و هونەردا کار دەکات، ڕوانین و بیری نوێ بۆ سینەما و دۆزی کورد و پشوودرێژی و بەردەوامی و سەرکەوتن و مسۆگەرکردنی خەڵاتی جۆراوجۆر لە ئاستی کوردستان، ئێران و جیهاندا ئەویان کردۆتە هونەرمەندێکی سینەماکاری ناودار و ناسراو. خاوەن ستایل و ڕێچکەی جیاوازە و کاری سەرەکی سینەمای ئەنیمەیشنە، بەڵام لە بواری کورتە فیلم، دۆکیۆمێنت، فیلمی داستانی و درێژیشدا کاری کردووە، شەهرام عەلیدی خاوەن تێڕوانینی خۆیەتی بۆ سینەما لە کوردستان و خەون و خولیاکانی لە بواری ئەدەب و هونەری ڕەسەن و فۆلکلۆر و گرێدانی بە سینەما و بەکارهێنانی وەک هەوێنی سینەما لە کوردستان، جێگای سەرنجن، لەم هەڤپەیڤینە بەرفراوانەدا لەبارەی پرسی سینەما لە کوردستان و ئاست و پێگەی و ڕوانگەکانی بەڕێزیان هەندێ پرسیارمان ڕووبەڕووی کردەوە.

شەهرام عەلیدی (هونەرمەندی سینەماکار و سیناریۆنووسی کورد): سینەما کورتکراوەی ژیانە.. ئێمەی کوردیش ئەگەر بمانەوێ دەتوانین بە سینەما زۆر کاری گرنگ بکەین.

ئا: شەریف فەلاح

* چۆن سینەمای وڵاتێک پێکدێ، چۆن پێناسە دەکرێ؟ ئایا ئێمە تایبەتمەندییەکانی پێکهاتنی "سینەما"مان هەیە؟

– من پێم وایە شتە بابەتی و سۆبژێکتیڤەکان بوون، بەڵام هەندێ شت کە تا ئێستا باس نەکراون، زۆر پێویست و زەروورن بهێنرێنە گۆڕێ، هەر شتێک کوالێتییەکەی لە بازاڕەکەیەوە دەست پێدەکات، بۆ وێنە بەگشتی لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا خەڵک و جەماوەر کە حەزیان لە چایە، بێ گومان باشترین جۆری چایەکان دێنە ئێرە، یان ئەگەر خەڵکی وڵاتێک قاوە دەخۆنەوە و لە پاڵیشیدا چا زۆر بە کەمی دەخۆنەوە، ئەوکاتە ئیدی تۆ چاوەڕوانی ئەوە ناکەی کە دە، یان دوازدە جۆر چا بهێنرێتە ناو ئەو وڵاتەوە کە بۆنیان هەبێت، یان کەم بۆن بن و شتی لەم بابەتە، بۆیە لە هەموو پۆل و بوار و هونەرێکدا بازاڕ و ڕای گشتی و ویست و داخوازی خەڵک زۆر گرنگن، چونکە داخوازی خەڵک زۆر شت دەگۆڕێت و ئەوکاتە بەرەبەرە داوای شتی باشتر دەکات و دەیەوێ بۆ وێنە ئایفۆنی پێنج بکەی بە شەش و لەدوای ئەمەش شتی نوێ و باشتریشی دەوێت، یەکەم شت لە سینەمادا مەسەلەی جەماوەر و بینەرە، پاشان ئەم جەماوەرە لەکوێ و کەی دەتوانی کۆی بکەیەوە و ڕایبکێشی، چونکە ڕوحی سینەما هەر لە جەوهەردا لەناو ژیاندایە، هەم دیالۆگ و ئەکتینگ و هەموو ئەو شتانەی لەناو سینەمادا هەن لەناو ژیانیشدا هەن، بەو پێیەی کە "ژان لۆک گدار" Jean-Luc Godard دەڵێ: سینەما کورتکراوەی ژیانە، بەڵام گرتەی لێ بڕاوە، دەنا هەر خودی ژیانە، لێرەدا ئەوەی پێویستە بۆ ئەوەی مارکێت و چاوی باشت بۆ بەرەوپێشبردنی هونەری سینەما هەبێ، هۆڵی سینەما و شوێنی پیشاندانە، دەبێ هۆڵی باش و سەردەمیانەت هەبێت و پێویستە هۆڵەکانیش لە شوێنی باش و گونجاو بن، ئەم پێویستییانە وەک یەکەم قۆناغ بۆ سینەمای نەتەوەیەک دادەنرێن، چونکە یەک لەو کارانەی کە سینەما لە ئاشتی دنیا کردوویە و ئەمە بۆ کوردیش کراوە و ئەوەی من بیزانم لە دوو پارچەی کوردستان دەتوانم نموونە بێنمەوە، چونکە ئاگاداری بەشەکانی تر نیم، من لە ڕۆژهەڵات و باشوور دەتوانم نموونەی نۆستالژیای سینەما باس بکەم، ئەوکاتە بە بوونی هۆڵ و مارکێت و بوونی جەماوەر، سینەما دەتوانێ چی بکات؟ دروستکردنی نۆستالژیا و خەون کە بۆ خۆی ئەوانەی کە لە منداڵییەوە لەناو هۆڵێک دانیشتوون، ئەو خەون و خولیایە زۆر پێویستە بۆ داهێنان، بۆ پەیدا کردن و کەشف کردنی داهێنەر لە وڵاتێکدا، ئەو داهێنەرانە بەس تەنیا نایەنە ناو دنیای هونەر، لەوانەیە ببێتە کەسێک و لە ناسا کار بکات، یان ببێتە کەسێک کە فڕۆکە ساز بکات، بەس ئەو قارەمانە "ئارتاگۆنیست و پرۆتاگۆنیستە" زۆر پێویستە هەر لە سەرەتاوە بڕواتە ناو مێشکی منداڵەوە، بەدیهاتنی قارەمانێک کە نابەزێ و دەڕوات و هەر خەریکی فێربوونە، قارەمانێک کە منداڵچێکە و دەتوانێ بە کەمترین ئیمکانات بۆ خۆی شتێک دروست بکات، ئەمانە دەڕۆنە ناو ڕوح و زەینی جەماوەرەوە کە پێویستە لەباری خوێندن، زانست، سروشت پارێزی و تەندروستییەوە ...تاد هەڵبچێت و باڵا بکات، یانی ئەمە بابەتی تێکەڵاویی سینەمایە لەگەڵ مرۆڤ هەر لە سەرەتای ژیانی منداڵییەوە کە زۆر پێویستە، هۆڵی سینەما ئەم ڕەمز و ڕازەی هەیە، تۆ قەت ناتوانی بە شاشەی تەلەڤزیۆن و شوێنێک کە ڕووناکە و هەزار دانە دەنگی تێدایە و لە ناوەوە دەیان بڕگەی پچڕانی تێدایە، فیلم ببینی، یانی لە کاتێکدا کە تۆ لەناو ماڵی خۆت چاوت دەنووقێنی، یان دەست دەبەی چایەک دەخۆی، لەوانەیە چەند دیمەن و تەنانەت سکانسێک لەبەرچاوت بڕوات، بەڵام لەناو هۆڵی سینەما دەرفەتی ئەمەت نییە، لەناو هۆڵەکەی دیکە نابینی، بەس تۆ تێکەڵی هەموو کارەکتەر، ڕووناکی، دەنگ و ... شتەکانی دیکە دەبێت و تەرکیز و سەرنج دەدەیتە شاشە، ئەم تەرکیزکردنە دەتوانێ خەون دروست بکات، بێجگە لە هۆڵی سینەما، ئەو خەونە بەتاڵە و دەڕەوێتەوە و دوای ماوەیەکی کەم خێرا ئەو خەونە دەکوژرێت، کەوایە مەسەلەی هۆڵی سینەما و پیشاندانی بۆ خەڵک زۆر گرنگە و بێ گومان خەڵک هەست بە جیاوازییەکان دەکەن، بۆ نموونە لە سلێمانی و هەولێردا ئێمە ئەو خەون و خولیا و سیحر و جادوویی سینەمایەمان لەناو تاریکیدا بینیوە کە من ڕۆیشتوومەتە سەرشەقام و ناو کۆڵان و ناو چایخانە و لەگەڵ بەتەمەن و بەساڵاچووان قسەم کردووە، هەموویان باسی سینەما سیروان و سینەما کۆنەکانی دیکە دەکەن کە ئێستا ڕەنگە یەک دووانیان هەر بەتەنیا تابلۆکانیان مابن، بەڵام داخراون، لە سنەش هەروا بۆ وێنە: سینەما ڕەئووف، سینەما شەهر فەرەنگ، سینەما موبەین،

سینەمای عەسکەری کە ئەرتشی شاهەنشاهی لە شوێنێک بەناو "بان باشگا" بەڕێوەی بردووە، ئەمانە خەون و خولیا و قارەمانییان دروست کردووە، ئەمانە بوونەتە هۆی ئەوەی کە ئێستا کاتێک کەسایەتییەکی گەورە دەبینی، بۆ وێنە گیڤارا، یان هەر کەسێکی تر، بێ گومان لەناو زەینی خۆیاندا تێکەڵ بە ژیانی قارەمانێکی سینەمایی بوون، جگە لەمانەش پێویستت بە بەرهەمهێنەر هەیە، شتێکی زۆر گرنگتر ئەم لاو ئەولای پردەکەیە، یەکیان ئەوەیە کە وەری دەگرێ و یەکیشیان ئەوەیە کە دەستی پێدەکات و بەرهەمی دێنێ و سەرپەرشتی دەکات، یانی بوونی هۆڵی باش، بەرهەمهێنەری چالاک و بوونی پشتیوان و سەرپەرشتیارێک کە بەردەوام کاری ئەمە بێت، نەک یەک جار بیکات و وازی لێ بێنێت و شوێنەکە بەتاڵ بێت، لە پێویستی و تایبەتمەندییەکانی بوونی سینەمان، چونکە کوردستان پڕیەتی لە توخم و ماددەی خاوی سینەمایی، سینەمای وڵاتێک ئەگەر تەنیا پشت بە پشتیوانی و سەرپەرشتی حکومەت ببەستێ، شکست دێنێ، چونکە حکومەتەکان تەنیا بەتەمای ئەوە نین کە سەرپەرشتی فیلمێک دەکەن، پارە و داهاتیان بۆ بێنێتەوە، دوای ئەوە ناکەون کە ئایا سەرکەوتوو دەبێ، یان نابێت، ئەوان بەتەمای گونجاندنی ئامانجی خۆیانن لەناواخنی فیلمەکان، بۆ وێنە فەرەنسا پشتیوانی و سەرپەرشتی فیلمێک دەکات کە لەناو فیلمەکەدا، تەنانەت بە کورتیش بێت، زمانی فەرەنسایی بەکار بهێنێت، ئەمەش بۆ پەرەپێدانی زمانی خۆی دەکات، کە بەداخەوە لەلای ئێمە دەرهێنەرەکان بەپێچەوانەوە پارە لە حکومەت وەردەگرن و زمان و ئەدەب و کولتوورەکەمان تێکدەدەن و دەیڕووخێنن، بەداخەوە لە شوێنێکی حکوومیی بەئەزموون کەسانێک هەن کە داوای بەرتیلت لێ دەکەن، داوای ئەوە دەکەن کە بەشێک لە پارەی ئەو فیلمەیان پێ بدەی تا کارئاسانیت بۆ بکەن و ئەرکەکەی خۆیان بەجێ بگەیەنن، وات لێ دەکەن ماندوو دەبی، ئەگەر کەسێک نەبیت کە کۆڵ بدەی، بێ گومان تووشی گرفت و ئاستەنگت دەکەن و دوای چەند ساڵ دەمەتەقێ، پەرەوازە دەبیت و ئیتر حەز ناکەیت بڕۆیتەوە بۆ شوێنێک کە دە جار نامەیەکت لێ گوم بکەن، ئەم بەڵایە بەسەر چارەنووسی ئەم فیلمە تازەیەی خۆمدا هاتووە کە کاری لەسەر دەکەم و یەکێک لە دە سیناریۆی هەڵبژاردەی دنیایە، لە حاڵێکدا بەڕێز نێچیرڤان بارزانی واژۆی لەسەری کردووە، بەڵام لە خوارەوە ڕایان گرتووە و کارەکانمان بۆ ڕاناپەڕێنن و نازانین چی بکەین؟ جیا لە وەرگرتنی پارە، مەسەلەی پاراستنی حورمەت و پێگەی کەسێکە کە ئۆسکاری وەرگرتووە، تۆ دەبێ لەم وڵاتەدا حەسانەت هەبێت، تۆ چۆن دەڕۆی گۆرانیبێژێکی پلە شەشی عەرەب دێنیتە ئێرە و ئەو هەموو ئیمکاناتەی پێ دەدەیت و خەرجی بۆ دەکەی، من پێم وایە ڕێزگرتنی هونەرمەندە کوردەکان زۆر لەو کارانە گرنگترن، ئەم شتانەیە کە دەبنە هۆی ئەوەی حکوومەت و لایەنێک بۆ هونەری سینەما چۆن دەتوانێ باش، یان ڕووخێنەر بێت، بەتایبەت لە مەسەلەی بەدواداچووندا، چونکە فیلم دەبێ خاوەن و ناسنامەی هەبێت، فیلم ئەوکاتە دەست پێدەکات کە کۆتایی پێدێت.

دوای ئەوەی کە فیلمێکی باش تەواو بوو، تازە هەوڵ و تەقەللا و هەڵات هەڵاتەکان دەست پێدەکەن، بۆ ئەوەی کە لە هەموو ئەو شوێنانەی بەشدار دەبێت و ئەوانەی کە ئامانجیان لە بەرهەمهێنان نەتەنیا ماددی بووە، دەبێ ئامادە بن، بۆ ئەوەی کەڵکی لێوەربگرن، لە پێوەندییەکانەوە بگرە تا دواین ستاف، تەنانەت ئیکۆنۆمی و ئابووریی وڵاتان دەجووڵێنیت، بۆ وێنە "ئەربابی ئەڵقەکان" ئاستی ئابووریی نیوزلەندی گۆڕی، دوای ئەوەش خەڵک ڕژانە سەرشەقامەکان و سوپاسی دەرهێنەرەکەیان کرد، ئێستا داهاتی یەکەمی بولگاریا تەنیا لەسەر لۆکەیشنی سینەما هەڵدەسووڕێ، ئێمەی کورد ئەگەر بمانەوێ، دەتوانین بە سینەما زۆر کاری گرنگ بۆ میللەتی کورد بکەین.

* وەک دیارە و ئەوەندەی من سەرنجم داوە زۆربەی فیلم و کورتە فیلمەکانی کورد چەقی ڕوانینیان لەناو شاخ و کێو و سنوور و بەگشتی لەناو سروشتدایە، بۆچی سینماکارانی کورد ڕوو لە شار ناکەن و ناپەرژێنە سەر خەم و خولیا و کێشە و پێوەندییە کۆمەڵایەتییەکانی مرۆڤی کورد لە شار؟

– بۆ وەڵامی ئەم پرسیارە دەتوانم بڵێم یەک لەو شتانەی کە لەلای ئێمە بۆتە نەریت، مەسەلەی لۆکەیشنە، دوو شت لە گۆڕێدان، ڕوانین بۆ ئەوەی کە کورد لە جوگرافیای شاریشدا دەژی و تەنیا گوند نییە و شارستانیەتی بۆ خۆی هەیە و بەتەنیا گوندنشین نییە، پێوەندیی جوان و تایبەت بەخۆی بۆ ژیان هەیە، بەڕای

من تەنیا ڕوانین بۆ ئەوە نییە کە تۆ لە فیلمێکدا کورد نیشان دەدەی لە شار، یان گوند، بەڵکو مەسەلەکە جۆری ڕوانینە بۆ ئەو ئینسانە کە چۆن دەری دەخەیت، تۆ دەتوانی مرۆڤێک بەتەنیا لە ژوورێکدا دەرخەیت کە دیار نییە شوێنەکە شارە، یان گوند، یان نەزانرێ دەرگاکەشی لە کوێوەیە، بەڵام بە فەلسەفە و جۆرێک لە بیرکردنەوە، ئەو ئینسانە بخەیتەڕوو کە بەو ئامرازانە و کەرەستانەی بەکاری دێنێ، بەو دیالۆگ و ئاخاوتنانەی دەری دەبڕێ، بەو قاپوقاچاخەی بەکاریان دێنێ، یانێ کاتێک بەکاریان دێنێ خاوێنیان دەکاتەوە، چۆنیان دادەنێ؟ چۆن جلوبەرگی خۆی ڕێک دەکات، چۆن دادەنیشێت و چۆن هەڵدەستێ، هەر بەم شتانە دەتوانی شارستانیەت و فەرهەنگی تاک و کۆمەڵ بگەیەنی، ئەم ڕوانگەیە بۆ من لە لۆکەیشن زۆر گرنگترە، گرنگ نییە لە کوێ وێنە دەگیرێت، بەڵکو گرنگ ڕوانین و ئەنجامی ڕوانینەکەیە، بۆ وێنە فیلمێکی دژە کورد کە دەبوا من لە کاتی خۆیدا هێرشم کردایەتە سەری "دۆڵی گورگەکان"ـە کە لەلایەن دەوڵەتی تورکیاوە بەدژی کورد دروست کراوە، ئەم فیلمە لەشار ساز کراوە و کوردیش نیشان دەدات کە ئەمە بازگە و سەیتەرەیە و ڕیسوایی و سووکایەتییە بە ئالای کوردستان کە لەلای ئێمە زۆر پیرۆزە، نیشاندانی کورد بە کەسانێکی توندوتیژ و تووڕە و درندە کە بۆ چەواشەکردنی ڕای گشتی بووە، یان نموونەی باشیش دەتوانین ئاماژە بە کورتە فیلمی "ماڵ و کلیل"ی شوان عەتووف بکەین کە هەموو فیلمەکە یەک حەوشەیە و لەوێدا دەتوانی ڕوحی میمیک (ڕوخسار)ی کورد لە سلێمانی لە بڕگەیەکی مێژووییدا ببینی کە لەناکاو دیمەنەکە دەبێ بە سفر، یان سەد، ناوەند و مەوداکەیان زۆر کەمە، یان گریانە، یان پێکەنین، یان ڕۆیشتن بۆ ترۆپک و خاڵی مەبەست بەبێ دیالۆگ، نیشاندانی ئارکیۆلۆژی و شێوازی بیناسازی، خۆی دەربڕی شارستانیەتە، تەنیا ئەوە نییە، بەڵکو جلوبەرگ، لە هەڵسوکەوتدا دەردەکەون.

بۆ وێنە فیلمێک بە ستافێکی هۆلیوودییەوە کە دوو ملیۆن دۆلار پارە داهاتی بووە، بەڵام لەناو ئەم فیلمەدا هەر شەق لە منداڵی کورد هەڵدەدرێ، دەی ئەو فیلمە لە شاریشدا بەرهەم هاتووە، هەرچەند هەموو ئەو فیلمانە خاڵی باشیشیان هەیە، من تەنیا لەبەر بەرژەوەندیی نەتەوەکەمان باسی ئەم مەسەلەیە دەکەم.

* باشە بەڕای تۆ، بەیت و باو و بالۆرە، کایەی منداڵانە و بووکە بارانە، بەگشتی ئەدەبی زارەکی و فۆلکلۆر توخم و هەوێنی سینەما و شانۆییان تێدا نییە، بۆچی سینەماکار و دەرهێنەرانی کورد کار لەسەر ئەمانە ناکەن؟

– تۆ دەزانی کورد چەندە عاشقە؟ هیچ میللەتێک لە دنیادا نییە بە ئەندازەی کورد عەشقی بۆ ژن، منداڵ و بەگشتی ژیان هەبێت، بۆ وێنە لە ئەدەبی کلاسیکدا، ئەگەر بمانەوێ باسی بکەین، دەبێ نموونە و فاکت لە نالی، مەحوی، سالم، گۆران و مەولەوی و تا دێتەوە بۆ شێرکۆ بێکەس و عەبدوڵڵا پەشێو و لەناو ڕۆمانەکانیشماندا شێرزاد حەسەن، عەتا نەهایی و بەختیار عەلی و...تاد چەندی دیکەش بێنینەوە، جیا لەمانەش بەتایبەتی و بە قووڵی لە ئەدەبی فۆلکلۆردا مەسەلەی عەشق و خۆشەویستی زۆر خەست و بەرینترە، یانی ئەگەر لە ئەدەبی زارەکی و فۆلکلۆردا هەر تەنیا باسی لێکچواندن بکەین، کتێبێکی تایبەتی دەوێ، من لە فیلمە نوێیەکەمدا بۆ ڕوحی باب و باپیرانی خۆم و کورد و بۆ ڕێزێکیش لە هونەرمەندی مەزن خاڵە تاهیر تۆفیق گرتەیەکم داناوە لە هەمان کاتدا کە فۆلکلۆرە، بەڵام زۆر زۆر مۆدێرنە و دڵۆپێکە، لەو زەریا جوانەی دنیای فۆلکلۆر کە دەبینین لیمۆ لەوێ چی دەکات کە ئەوە دادەنێین تا فیلمەکە بەرهەم بێت، ئەوکاتەیە کە تۆ دەتوانی لە ڕوح و جەوهەری خۆماڵیی کورد، شت دەربێنی، بەیت و باو و ئەدەبی زارەکیمان لە سەداسەد پڕن لە هەوێن و توخمی سینەمایی و وێنەی جوان، بەڵام نابێ خاو و کرچوکاڵ بیانگوێزینەوە، چونکە دەبنە کۆپی، بەڵکو هونەر و زانستی دەوێ، یانی کاری پۆست مۆدێرن لە بەرهەمێکی زۆر کۆندا زۆر زەحمەتە و خوڵقاندنی تاقەت و شارەزایی و پسپۆڕی زۆری دەوێت، یانی هەم دەبێ ئەدەبی فۆلکلۆر و کلاسیک زۆر بە باشی بناسیت و هەم شێوازی کارکردن و گونجاندنی لە هونەری پۆست مۆدێرندا ئەمەیە خاڵە جەوهەرییەکە، تەنیا ئەوە گرنگ نییە بزانی و بڵێی "ترازا بەندی سوخمەی ئاڵی گوڵناری بە ئاهی من/ کەچی دەستی لەسەر دانا لە سەیری باخی بەی کردین" ئەمە سەرەتای مەسەلەکەیە، دوای ئەوەی کە ڕۆیشتیتە ناو دنیای ئەدەب، دەبێ وەرگێڕانت هەبێ، وەرگێڕان و گواستنەوەیەک بە زمانی سینەما، جا لێرەدا زەحمەتەکە دەست پێدەکات، چونکە یەکێک لە

تایبەتمەندییەکانی وەرگێڕ، شارەزایی لە زمانەکانی سەرەتا و مەبەستە و دەبێ زمانی ئامانج و سینەماییان زۆر بەهێز بێت، هەڵبژاردنی هەوێن و مەتریالێکی کلاسیک کە لەبارەیەوە زۆر قسە کراوە و زۆر ڕوون بۆتەوە، کاتێک دەیکەیتە بەرهەمێک کە ڕوون نییە و بۆ خۆشت قسەت لەبارەوە نەکردووە و یەکەم کەسی کە بیخوڵقێنی، دەبێ لەباری سینەماوە زۆر بەهێز و پڕۆفیشناڵ بیت، کە تۆ دەبێ ڕوحی سینەمای نهێنی بگریت، سینەمای نهێنی مەبەستم ئەو ڕوح و توخمە سینەماییەیە کە لەناو ئەدەبی کلاسیکدایە و تۆ دەبێ لە ڕێگای ئەدەبی بەراوردییەوە کەشفی بکەیت و بیگوازیتەوە بۆ ناو خودی سینەما، یان هەندێ دەقیش هەیە هەر نووسەر لە بنەڕەتدا بۆ سینەمای نووسیوە، ئیتر پێویست بە کەشف ناکات، چونکە هەموو مەتریالەکانی ئامادەن، بۆ وێنە باخچەی ئاژەڵانی جۆرج ئۆرووێل، ئیتر سینەماکار بۆ ئەمە کێشەی نییە، بەڵام کە تۆ دەڕۆیتە ناو ئەدەبی ئەمریکای لاتین، دەڕۆیتە ناو ئەدەبێک کە لایەنی نهێنیی هەیە و دەڕۆیتە ناو لێکدانەوە و ئیماژە و شرۆڤەیەکی قووڵەوە.

لە ئەدەبی کوردیی ئێمەدا کە زۆر ماتریالیستی و دنیاییە و هێندە بۆ دەرەوە دەڕوانێ، ئەوەندە ڕوانگەی دەروونی نییە، بۆیە تۆ تێیدا نایبینی و نایدۆزیتەوە، بەتایبەت لە بەیتەکاندا بابەتەکان زۆر ڕوون و ئاشکران، بەڵام وێڕای ئەم سادەییەش ئەمە بەتەنیا بەس نییە، بۆ وێنە ئەگەر بێتو کار لەسەر برایۆک، یان لاس و خەزاڵ بکەیت، دیسان کۆپیت کردووە، دەبێ ئیش لەسەر جوانیناسییان بکەیت، بە دیدگای ئەمڕۆییەوە، زۆر کەس کاریان لەسەر مەم و زین کردووە کە کارێکی سادە و کلێشەییە، ئەمانەش کاری باشن، چونکە هەر وڵات و میللەتێک بۆ خۆی "ڕۆمیۆو ژولێت"ێکی داناوە، خوسرەو و شیرین، مەم و زین، ڕۆمیۆ و ژولێت، ئەمە پێداویستییەکە دەڵێن با بێین باس لە عەشق بکەین، بەڵام ئەم چیرۆکە لە قاڵبی خوسرەو و شیریندا بکەین، ئەوە زۆرن، بەڵام کە بە وردی و قووڵ و بە ناسینەوە ڕۆیشتیتە ناخی هەرکام لەو بەیتانەوە، ئەوکات دەتوانی کەشف بکەیت، یان بەیتی "قەڵای دمدم" شتێکی زۆر ئەکشنە و ئاکامەکەی دیارە، تۆ ناتوانی بڵێی خانی لەب زێڕین کە باسی هەیبەت و تایبەتمەندیی دەکەی ڕوونە، ناتوانی لە سینەمادا بیکەیتە قارەمانێکی تر، بەڵام لێرە پێویستمان بە ناسینی زۆر لایەنی ورد و شاراوەی دنیای ئەدەبی فۆلکلۆر و کلاسیک هەیە کە بیخەیتە ناو فۆرمێکی سینەماییەوە و نابێ هەر وا بە شێوەی کۆپی بیگوازینەوە، ئەگەر زەمانێ کەسێک بیەوێ کاری سینەمایی لەسەر بەیتەکان بکات، شتێک کە زۆر گرنگە، ئەوەیە کە دنیای مۆسیقا و ڕیتم و شیعر تێیاندا زۆر بەهێزە، ئەگەر بمانەوێ نموونە لە بەیتەکانیش بهێنینەوە، بەیتێکە کە بە دڵدارەکەی دەڵێ من چیت بۆ دەکەم لەبەر ئەوەی تۆ ئاوا جوانی، جا لێرەدا من باسی ئەوە دەکەم کە دەگەینە وێنەی سینمایی، تۆ حیسابی چەند سەد ساڵ لەمەوبەر بکە، حیسابی کەسێک بکە کە خوێندەواریی نەبووە، ئێستا وەرە لەم سەردەمەدا لەگەڵ هونەرێکی مۆدێرنی سینەمایی بەرواردی بکە، لەو بەیتەدا عاشقەکە دەڵێ: من گوارەت بۆ دەکەم لە زێڕێ، لەبەر ئەوەی گوێی تۆ زۆر ناسکە، لەسەر سندانی دانانێم بیکوتم، بەڵکو لەسەر لەپی دەستی خۆم گوارەت لەبۆ دەکەم، تۆ بەمەدا دەتوانی ناسکی و جوانیی ئەو کچەت بۆ دەربکەوێ، تۆ بەمە دەزانی کە ئەو کچەی چەندە لا خۆشەویست بووە و پاکی عەشق و بێ غەل و غەشی ئەویندارى لای کورد دەردەخات، ئەوەندە گوێی ناسکە دەڵێ نابێ قورس و کێشی هێندە زۆر بێت، یان پڕیشکی ئاسنی بەسەرەوە بمێنێ، نەوەک گوێی ئازار بدات، بۆیە پێویستم بە سندان نییە، بەمەش دەری دەخات کە کچەکە چەندە ناسکە و چەندە خاتری گەرەکە، لێرەدایە کە جیاوازیی سینەمای ئەکشن و ڕیئەکشن دەردەکەوێ، لێرەدا بە وەسف کردن و پێداهەڵدانی کەس، یان کەرەستەیەکی تر، تۆ کەسایەتی و جوانی و پێگەی کەسێکی تر وەسف دەکەی، ئەمە مۆدێرنیزمی شاراوە و نهێنیی ناخی بەیتە کوردییەکانە کە سەدان نموونەی لەمە جوانتریان تێدایە، لێرەدا ڕاستەوخۆ ناڵێی خۆشەویستەکەی من چییە، یانی هێنانی بۆن و شتی زۆر مەتریال و بەرهەست و عەینی کە کاتێ بۆنی ئەو بە بۆنی چڵەڕەیحانێک وەسف دەکات، دنیایەک جوانی دەخوڵقێنێ، یان بۆ لە کاتی وەسفی دیاردەکانی سروشت، وەک هەور و ئاسمان و تەمومژ دڵی گران دەکات، ئەوکاتە پێت دەڵێ کە ڕەنگ و "پەلێر کارکێشنی" فیلمە هۆلیوودییەکان چۆنە و هەور و ئاسمان چ ڕەنگە؟ لێرەدا هەموو شتێکت بە سینەما بۆ وەسف دەکات، ئیتر تۆ لەناو تەپوتۆزێکدا ڕەنگ و شتە هەست پێکراوەکان

دەبینی، تەنانەت insertیشی تێدایە، یان پێت دەڵێ ئێستا دەنگی سمی ئەسپەکان چۆنن، یان کاتێک سمیان لە بەرد دەدات چۆن بریقە دەدات و ئاگری لێ هەڵدەستێ، ئەمە لەخۆیدا یانی "klos ap" لەناو ئەو بەیتانەدا "لانک شات و فرەیم"ت پێ دەدات، یانی سینەمای کوردی چۆن بگاتە ئەو ئاستە نەتەوەییەی کە کارەکتەرێکی سنەیی، لە بادینان دابنێ، یان فیلمێک لە سنە کارەکتەرێکی بادینان دابنێ، یانی ڕوحێکی خۆشەویستیی سلێمانی - زاخۆ، دهۆک، قامیشلۆ، ماردین، دیاربەکر، هەولێر، لە سنە و مەهاباد و کرماشان هەست پێ بکەین، کە بەڕاستی لە ڕۆژهەڵات ئەم هەستە هەیە، لەو ناوچانەی کە ڕەنگە دەسەڵاتی خۆجێیی زۆر کەمتر بێت، ئەو هەستە نیشتمانی و خۆشەویستییە زۆر پڕ ڕەنگترە تا ئەو شوێنەی کە دەبینی دۆخەکە زۆر باشترە و هیوای زۆری لێ دەکرێ، ئەمە لەناو بیروڕای گشتی ئێستا زاڵە، ئەم بیرۆکەیە کە مەسەلەی گرتنی ڕوح و ناخودئاگای ڕوحی دەستەجەمعیی نەتەوەیە، خاڵێکی زۆر گرنگە، ئەمە بەشە بنەڕەتی و پڕ زەحمەتەکەیە، بەشە ڕواڵەتییەکەش بیناسازییە کە زمان، کولتوور، جلوبەرگ، هەڵسوکەوت و دیالۆگە، تۆ بەم کەرستانە دەتوانی زۆر کار بکەی بۆ پاراستنی ئەو ڕوحەی یەکبوونە، بەداخەوە من هەندێ شت دەبینم کە لە زۆر لاوە نائومێدم دەکەن و متمانە و هیوام لێ دەستێنن، من نموونەی یەڵماز گونەی دێنمەوە ، بەتەواوەتی باوەڕی بە یەکبوونی نەتەوەیی و ڕوحی میللی هەبووە کە ئێمەش دەبێ وا بیر بکەینەوە، بەم دوو شتە لە ناخ و ڕواڵەتن و هەردووکیان دەبێ بپارێزرێن، بەتایبەتی تایبەتمەندیی زمان فرە گرنگە، زمانیش نەک تەنیا بۆ دیالۆگ، بەڵکو بەکارهێنانی ڕەمزەکانی زمان لەناو دەق و کێشانە دەرەوەی ڕیتمی دەروونیی زمان، بۆ وێنە زمانی جەستە، چونکە زمانی جەستەی کەسێکی ئیتاڵی لەگەڵ زمانی جەستەی کەسێکی ئیسکەندەناڤی زۆر پێکەوە جیاوازن، هەر بەم وردەکارییانە لە سینەمادا تۆ "میزانسن"ت دەگۆڕدرێ، باوەڕە ئیکۆلۆژییەکان کاریگەرن لەسەر ئەوەی تۆ سینەمای کوردیی پێ بنیاد بنێی.

* ئایا سروشت، بیناسازی و هەڵسوکەوت و کولتووری تاکەکانی کۆمەڵ دەبێ لە سینەمادا چۆن کاریان لەسەر بکرێ و ببووژێنەوە؟

- یەک لەو کەسانەی سینەمای ژاپۆنی "یاسی جیرۆ ئۆزۆ"یە، بزانە ئەو چی داهێناوە، هەروەک دەزانین ژاپۆنییەکان لەسەر زەوی دادەنیشتن چایان دەخواردەوە، ئەو یەک لەو کەسە بەهێزانە بوو کە بۆتە هۆی ئەوەی سینەمایەک کە لە فەڕەنسا خولقاوە و لە ئەمریکا بەخێو کراوە، ئێستا دێتە ژاپۆن، ئەو سێ پایەی ژێر کامێرای لە ئەمریکاوە هێنا، ئەمە بەرهەمی ڕۆژئاوایە کە هاتۆتە ڕۆژهەڵات، بەڵام ئەو ئەم یاسایە تێکدەشکێنی و بە زانست و فیکری ڕۆژهەڵاتی خۆیەوە ئەو سێ پایە هەڵدەوشێنێ و لەسەر عەرزی دادەنێ، تەنیا لەبەر ئەوەی کە ژاپۆنی کولتووریان وایە لەسەر عەرز دادەنیشن، ئەمە زانست و تێگەیشتنە لە کولتووری خۆت، کەڵکی ئۆزۆ، یان سینەمای ژاپۆن لەو خانووە کەشۆیی "چەکمەجی"یانەی کە بە داری تایبەت و کاغەز ساز دەکرێن، ئەو هاتووە بە بیناسازیی ژاپۆنی فێڵی لە سینەما کردووە، ئەمەش بە لێکۆڵینەوەی ئەندازەیی دەرکەوتووە، یانی هەڵەی سینەمایی کردووە، بەڵام بە زانینێکی زۆر هۆشیارانەوە، ئەو بە ناسینی شێوازی دانیشتن و ئیکۆلۆژی و بیناسازیی ئەو وڵاتە توانی ڕچەیەک بشکێنێ.

ئێمەش دەبێ ئەوە بزانین کە دوو شاری سلێمانی و سنە بیناکانمان وەک یەک دەچن و هاوشێوەن، یان ئەو ئەندازە ڕووناکایەی کە لە کلاوڕۆچنەیەکی سەر ماڵانی هەورامانەوە دێتە ژوورێ، بەڵام ئێستا ببینە هەرچی فیلم لەوێ ساز کراوە، بزانە چەندە پڕیان کردووە لە ڕووناکی، بەر لە کارکردن دەبێ تۆ بە ڕوح و بەدڵ و واقیع تێیدا بژی، چونکە ناتوانی بیکەیتە نوسخەیەک و لە گرتەیەکدا بیخەیتە ڕوو و خەڵکی پێ چەواشە بکەی، من ماوەیەک لەمەوبەر لە کرماشان دۆکیۆمێنتارییەکم لەسەر ئەو بینا چەند هەزار ساڵانەی دەورەی ساسانییەکان لە کرماشان کرد، کاتێک ڕۆیشتم دنیایەک جوانی و وێنەم بینی، لە کێوێکدا قەڵای "یەزدگرد" کە دوایین پاشا و ڕەچەڵەکی کوردە، بەداخەوە چۆن بێ خاوەن کەوتووە و مەڕی تێدا بەخێو دەکرێ، ئەو شوێنە ئاورگەیەکی زەردەشتی پێغەمبەری تێدایە، لەو شوێنە باب و باپیر و نەوەکانی پێش ئێمە پێش هەزاران ساڵ دەیان هەزار دیالۆگ و وێنەیان تێدا خولقاندووە و من بیرم لێ دەکردەوە، ژێر ئەو ئاورگەیە زۆر جوان و سەرنجڕاکێش بوو، ئاخۆ لەسەرەوەی دەبێ چ ڕووناکییەکی بووبێت؟ ئەو سەرچاوە ڕووناکییە بۆ منی سینەماکار کە ڕووناکی یەکێکە لە

شتـه بنەڕەتیـیـەکـان، چونکە بە ڕووناکی دەتوانم وێنە بگرم، دەتـوانێ چیم بـۆ بکات و زۆر شـــتی تر، یان بیـرکـرنەوە لە ئاو، دار و سـەرجـەم سـروشت، هەوێنی کارکردنن، من کورد و سروشت بەجیا لە یەکتـر نابینم، بیرکردنەوەی من بۆ سروشت، ڕەنگە تا چەندە بژیم قەت تەواو نەبێت، چونکە کـورد لەناو سـروشـتـدا زۆر جـوان ژیاوە و تێکەڵی ڕوحی یەکـــتـــر بوون، بوونی ئاو لە سروشتی کوردەواریدا زۆر گرنگە و سینەماکاران دەبێ ڕووی تێ بکەن، چونکە سەرچاوەی دەنگێکی سروشتی و سیحراوییە، من وەک دەرهێنەرێکی سروشتیی کورد لەگـەڵ دەرهێنەرێک لە کـەویر و بیـابان کـار دەکـات، جیـاوازیی بیـرکردنەوەمان هەیە، تەنانەت ئاکـۆسـتیکی کاسەی سەریشمان جیاوازە.

* سـیناریۆ ژێربەنا و بناغـەی کـاری فـیلمـە، لەم دواییـانەدا هەندێ لە دەرهێنەرەکـان دەڵێن ئێـمـە بەبێ سیناریۆ دەچینە سەر سەحنە، پارچە کاغەزێکمان پێیە و هەندێ شتمان نووسیوە و دەچین فیلم چێ دەکەین، ئاخۆ شتی وا ڕاستە، ئەمە چۆن چۆنییە؟

– من هیچ دەرهێنەرێکی بەناوبانگی دنیـا ناناسم ئەمەی کردبێ، ڕەنگە نموونەیەک هەبێت ئەویش درۆیە، کە وەک داسـتـانەکەی مەولانایە لەناو مـەسنەویدا کە دەڵێ مەسەلەکە بەم چەشنەیە، کەچی ڕاسـتییـەکەی وا نیـیـە، بەڵام لەبەر ئیـرۆتیک بوونی چیـرۆکـەکـە نایگێڕمەوە، ئەگەر لە فیلمدا بیرت لە دەنگ، ڕەنگ، جووڵە، با و ئەندازەی فرەیەکانت نەکردبێتەوە، مەحاڵە بتوانی فیلم بەرهەم بهێنی، باشە لێرەدا پرسیارێک دێتە گـۆڕێ کـە ئاخـۆ دەبێ بیـر بکرێتـەوە، یان نا؟ ئەگـەر کەسێک بێت و بڵێ من پێش لە فیلم بیر ناکەمەوە کە دەبێ چی ڕوو بدات، من نازانم لە ئەنجـامـدا چی باس دەکـات و چی بەرهەم دێنێت؟ دەبێ باسـێک لەبارەی بیرۆکەی لە ناکاویش بکەین کە لە کاتی کارکردندا دێتە ناو سـیناریۆوە و تاڕادەیەک باوەڕم بەمـە هەیە، ئایا لە بنەڕەتدا نووسـینی سـیناریۆ بۆ چیـیـە؟ بۆ ئەوەیە ئەو شتانەی کە تۆ بیریان لێ دەکەیەوە و دەتەوێ بیانکەیتە وێنە، بیاننووسیتەوە تا لەبیرت نەچنەوە، سیناریۆ خۆی پرسـێکی جـێگای مـشـتـومـڕە کـە خـۆی لە خـۆیدا بەرهەمـێکی ئەدەبی هەیە، یان نا؟ ئایا بایەخ و بەهای خـوێندنەوە و لێکدانەوەی هەیە، یان نا تەنیـا کـۆمـەڵە یادداشتێکە بۆ بەرهەمهێنانی فیلمێک؟ ئەو فیلمانەی کە دیالۆگ تەوەرن، نەختێ خۆیان لەم نرخ و بەهایانە جیا دەکـەنەوە، یان ئەو سـیناریۆیانەی وەک ڕۆمـان هەوڵ و تەقەللای دەستنیشان کردنی هەموو ئەو شتانەی تۆ وەک سینەماکار دەبێ بیبینی، وەک ڕووناکی، دەنگ، چونکە لە سینەما لەناو ستۆدیۆدا کار لەسەر ئەو گرتەو دەنگانە دەکرێت، باشە ئێـمە وەک سینەماکـار چەندە بیرمـان لە ڕووناکی و دەنگی ئەو گرتەیە کردۆتەوە؟ زۆر کەم جیا لە یەک دوو کەسی دەگـمەن، بەداخەوە سینەمـاکارانمان هەر بەلایدا ناچن، من دەڵێم سیناریۆ یادداشت و پلانێکە بۆ بەرهەمـهـێنانی فـیلم، ئەو یادداشـتـانەت پێ نەبێ کارکردن، مەحاڵە، هیچ دەرهێنەرێک لە دنیادا نییە کە ئەوەندە مێشک و بیری بەهێز بێت، ئەو هەموو بیرۆکە و گرتە و وێنانە بخاتە سەر یەک، تۆ لە کاتی کاردا و لە یەک چرکەدا دەبێ زیاتر لە شەش سەد بڕیار بدەیت، وەک ئاخۆ ئەو ئەکتـەرەی کە لە قەراخی چۆمەکەوە دەڕوات، ئەکتـەری دیکە ببینێ، یان نەیبینێ، یان ئەوەی لەسەر بانەکە دانیشتووە تەماشای ئاسمان بکات، یان ڕوو بە خـوارەوە بێت؟ ئەو ئۆتۆمـبـێلەی کـە دەڕوات هۆڕن لێ بدات، یان نا، ئەو کەڵەشێرەی لەسەر بانەکەیە بخوێنێ، یان نا؟ دەبێ دەنگی بۆ دابنێی؟ ئەمـە لە ڕۆژدا وێنەی بگرێت، یان بە شەو؟ ئەم هەموو پرسیارە تەنیا بۆ یەک گـرتەیە، بەڵام ئەگـەر بیـر نەکـەیتـەوە زۆر ئاسـانە و پرسیارێک نییە و هەرچییەک بووە و وێنەی دەگرین و تەواو، بەڵام ئەگەر بڕیارە بیر بکەینەوە، هەمـوو ئەمـانە لەلات دەبن بە گـومـان، ئەم گـرتەیەی کە باسـمـان کـرد، شـتـێکی سـادەیە، بەڵام ئەگـەر بێـتـو کـەڵەشـێرەکـە لە بانەکەوە بفـڕێتـە خـوارەوە و ئۆتۆمـبـێلەکـە لێی بدات، هەموو شتەکان دەگۆڕێن، یان ئەو کەڵەشێرە بخوێنێت و شـۆفـێـرەکـە بشـلـەژێت و بدات بە شـوێنێکدا هەمـوو وەزعەکە دەگۆڕێت، ئەمانە هەموو پرسن، ئەم پرسانە دێنە ناو سـیناریۆوە، هەرچەند ئێـمـە فـیلمـمـان هەیە "دیکۆ دراما"یە و فـیلمـمان هەیە دۆکـیـۆمـێنتـیـیـە، لە فـیلمی دۆکیـۆمێنتیدا گرتە و بیرۆکەی لەناکاو زۆرە، تۆ ناتوانی بڵێی ئەو شتەی کە بیری لێ دەکەمەوە سەداسەد وێنەی دەگرم و تەواو، لە دۆکـیـۆمـێنتـاریدا تۆ دەبێ لە خزمـەت واقیـعـەکەدا بیت، لە فـیلمەکـانی فیکشندا ئەوانەی کە دۆکـیـۆمـێنتـاریی زۆریان بەرهەم هێناوە، بۆ وێنە عـەباس کـیا ڕۆستەمی ڕێچکەیەکی ساز کردووە کە بەو ڕێبازەی توانیـویەتی سینەمـا دۆکـیـۆمـێنتی بێنێـتـە ناو سینەمـا

فیکشنەوە، کە تێیدا کەڵک وەرگرتن لە گرتەی بێ ئەکتەر و بەکارهێنانی ڕێئەکشنی زۆر، تەنانەت ئێمە لەناو سینەمای فیکشنیشدا ئەکتەرە پرۆفێشناڵەکانیش دادەنێین و دەڵێین ئێستا سەرقاڵی وێنەی ئەکتەرێکی ترین، بەڵام ڕاستییەکەی وێنەی ئەکتەرەکەی ڕووبەڕووی دەگرین، بۆ ئەوەی فیگۆر نەگرێت و وەک دۆکیۆمێنتی لێ بێت، لەوێ بێ پلانە و ئەکتەر پلانی نییە، بەڵام تۆ پلانت هەیە، زۆرن ئەوانەی لەناو سینەمای فیکشندان و فێڵی دۆکیۆمێنتاری بەکار دەهێنن و تێکەڵیان دەکەن، بەڵام من لەو باوەڕەدام شتێکمان نییە کە بەبێ یادداشت و بێ پلان، بێ قەڵەم و کاغەز بۆ کارکردن بڕۆین، بەڕای من هونەر نییە، چونکە هیچی لێ بەرهەم نایەت.

* جیاوازییەکانی داگما فیلم لەگەڵ فیلمی سینەما لەچیدایە و هەندێ لە دەرهێنەرە لاوەکانی کوردستانی ڕۆژهەڵات کاری ئەنیمەیشنیان کردووە، لە بنەڕەتدا سینەمای ئەنیمەیشن چییە و ئەم ئەزموونە لەلای سینەماکارە کوردەکان چەندە سەرکەوتوو بووە و جێگای گرتووە؟

– سینەمای داگما شۆڕشێک بوو بەرانبەر بە سینەمای پڕ تەمتراقی بۆرژوازیی هۆلیوود، شەپۆلێکی نوێی سینەمای فەرەنسا بوو دوای نیۆرییالیزم کە پێکەوە کۆبوونەوە و بڕوایان نەمابوو و وتیان ئێمە کەڵک لە ڕووناکیی دەسکرد وەرناگرین و ڕووناکیی سروشتی بەکار دەهێنین، ڕووناکی و میکیاژیان لابرد، بڕوایان وابوو لەباتی ئەکتەر، نائەکتەر بەکار بهێنن، ئەوان سینەمایان هێنایەوە ناو دڵی واقیعی ژیان، دڵی ئەو شتەی کە ئێمە پێی دەڵێین دۆکیۆمێنت، ئەو شتەی کە ڕیالە، تەنانەت لەناو نیۆرییالیزمیشدا بەم چەشنە نەبوو، مەسەلەی جووڵە، هێنانە خوارەوەی کامێرا لەسەر سێ پایە، چونکە من لەدنیای وێنەکێشان و ئەنیمەیشنەوە هاتووم، ڕەنگە ئاماژە بە هەندێ شت بکەم، لەوانەیە سینەماکارانی تر نەیکەن، بۆ نموونە هێنانەخوارەوە کامێرا، لەگەڵ هێنانە خوارەوە بووم لەسەر سێ پایەی وێنەکێشی، کە لە وێنەکێشیدا زووتر ئەم کارە کراوە، یەکێکی تر مەسەلەی جووڵە و میزانسنە، ئەم گۆڕانکارییانە وایان کرد خەڵکیان لە سینەما زۆر نزیکتر کردەوە، سینەمایان هەرزانتر و بەردەستتر و واقیعیتر کرد کە لەو کاتەوە ئیتر هەستت بەوە دەکرد کە لەبەردەم کامێرا هەموو شتێکت ئامادە کردووە و چنیوە، من بۆ خۆم لەناو سینەمای ئەنیمەیشنەوە هاتوومە ناو دنیای سینەمای ڕیال، هەرچەند کاری سەرەکی من لەناو سینەمادا ڕیال نییە، مەبەستمان سینەمایەکی زیندووە کە دەستتێوەردانی هیچ ئامێرێکی دیکەی تێدا نییە کە ئەو فەنتازیا ڕواڵەتییە بەدی بێت، چونکە ئەو فەنتازیایەی کە ڕواڵەتی نییە لەناو کارەکانی مندا وردە وردە خۆی دەرخستووە، یانی ئەو ڕوحەی تێدایە، واتە دەگات بە شوێنێک کە وابزانم دیسانەوە بگەمەوە بە ناخی خۆم، چونکە سینەمای من ڕاستە ئێستا بەم چەشنە قسە دەکات، بەڵام جەوهەری خۆی نییە، وەک کەسێک چۆن دەڵێت بنەڕەتی زمانیم هەورامییە، من بنەڕەتی زمانیم ئەنیمەیشنە. دنیای فیلمی ئەنیمەیشن تایبەتمەندییەکی هەیە کە بێ سنوور خەڵک زۆر شتی لێ قەبووڵ دەکەن، جیاوازی نییە لە هەر کوێیەکی دنیا بیت، یەک لەو شتانەی کە لێی قەبووڵ دەکەی لۆژیکە، یانی پرسیاری مەنتیقی لێ ناکەیت، چۆن ئێستا لەم ژوورەدا عەقڵ قەبووڵی ناکات کە مەلێک دابکەوێت، بەڵام لە سینەمای ئەنیمەیشندا ئەمە قەبووڵ دەکرێت، لە ئەنیمەیشندا خەیاڵ دەوری زۆر دەگێڕێ، لە سینەمای ئەنیمەیشندا کردە نالۆژیکی و نەلواوەکان زاڵن و منیش بۆ خۆم لایەنگری ئەم بیرۆکەیەم.

* ئەی چۆن دەتوانین بڵێین سینەما، ئەدەب و هونەر، ڕەنگدانەوەی واقیعی کۆمەڵگەن؟

– ئەمە پێوەندی بە باسێکی فەلسەفیی زۆر دوور و درێژەوە هەیە، وەک فووکۆ دەڵێ: ئەمە پیپ نییە، پیپێکی بەدەستەوەیە و دەیژێ ئەمە پیپ نییە، ئایا کێ دەڵێ ئەم واقیعەی کە ئێستا من و تۆ تێیدا دەژین، هەر ئەمە بێت، ئێمە بۆ خۆمان دەستوور و نیزامێکمان داناوە و دەڵێین ئەمە قەنەفەیە، ئەمە ئیسکانە، یان لەسەر ناوی ڕەنگەکان ڕێککەوتووین، لە زۆر شتدا سەدا سەد بەو جۆرە نییە کە من چی دەبینم، حەتمەن تۆش هەر ئەوە دەبینی، کاتێک جیاوازە، چۆن دەتوانین بێژین واقیع؟ باشە ئێمە کە خەو دەبینین ڕیال خەو دەبینین؟ ئایا لە بنەڕەتدا خەون ڕیالە؟ لە واقیعدا شتەکە سوریالە، بیرکردنەوە و ڕوح و میتافیزیک هەروا سوریالە، ئێمەی ئەو شتەی کە دەیبینین، لە واقیعدا نایبینین.

من پێم وایە ئەو شتەی کە خەریکە ئێمە بە واقیع دەگەیەنێ خۆی درۆیە، بەهۆی فێڵێکەوە دەبێ بە واقیع، زۆر باوەڕی فەلسەفی دیکەش لەم بارەیەوە هەن. جا با

بگەڕێینەوە سەر ئەنیمەیشن و مەسەلەی واقیع و غەیرە واقیع، لێرەدا مەسەلەکە لەسەر بینەری کورد و غەیرە کورد نییە، مەسەلە شتێکە بەناو خەیاڵ، چونکە مرۆڤ حەزی لە فەنتازیا و خەیاڵ و شتێکە کە دوور بێت لە ڕیال، مرۆڤ لەبەرچی پەنا دەباتە بەر هونەر، لەبەر دەرچوون لە ڕیالیزم، مرۆڤ پەناگەیەکی بۆ خۆی ساز کرد کە بە خەیاڵ بە زۆر شت بگا، بەڵام هونەر لەسەر بنەمای ویستی مرۆڤ و کەلێنێک کە هەیەتی و لەسەر ئەوەی کە من کێم، من چیم، لە کوێ دەژیم، ئەمە چییە و ئەم دنیا چییە ساز بووە، ئەم پرسیارانە تەنیا خەیاڵ دەتوانێ وەڵامیان بداتەوە، ئەم خەیاڵە لە سینەمای ئەنیمەیشن و سوریال و سێ ڕەهەندی، تەنانەت دوو ڕەهەندیدا وەڵامەکانیانمان دەست دەکەوێت، ئەمەش دەگەڕێتەوە کە بینەری سینەمای ئەنیمەیشن پەرەی سەندەوە و تەنیا منداڵ نییە و هەموو چین و توێژەکانی دیکەش خوازیارین.

* زۆرێک لە هونەرمەندانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بە بەربڵاوی سەرقاڵی بەرهەمهێنانی کورتە فیلمن و بوونەتە خۆراکی فیستیڤاڵە ناوخۆیی و جیهانییەکان و لەم نێوەشدا هێندێ لە کەسان و کۆمپانیاکان دەڵاڵی بۆ بەشداریی فیلمە کوردییەکان لە فیستیڤاڵە ناوخۆیی و نێودەوڵەتییەکان دەکەن، یان هۆکاری ئەوەی کە فیلمی بڵند، یان کورتە فیلمی زۆرێک لە دەرهێنەرە کوردەکان پاش چەندان ساڵ هێشتا هەر خەڵات وەردەگرن، بۆ؟

– بەپێی ئەوەی کە ئاخۆ پێوانەی باش و خراپی ئەو خەڵاتانەی کە دەدرێن، ئایا دەبێ قەبووڵ بکەین کە خەڵات زۆرە لەدنیا، بۆ وێنە هەر لە شاری سلێمانی و باشوور چەند خەڵات هەیە، لە خەڵاتی بلە (ئیبراهیم ئەحمەد) ـەوە بگرە تا خەڵاتی دهۆک و کۆمپانیایەک کە بۆ نموونە بنێشت دەفرۆشێت، کام لەمانە خەڵاتێکن کە دەیان ساڵ لەسەر کاری خۆی کاری کردبێت و کەسی شارەزا و پسپۆڕ و داوەری پرۆفیشناڵی بواری سینەمای هەبێت و پێوەری هونەری دابنێت؟ ئەوە زۆر گرنگە کە لە شوێنێک ئۆکەی وەربگریت کە ئەو شوێنە بەهێزترین کەسەکان لەباری فەن، تەکنیک، بابەت و لایەنەکانی دیکەی سینەما و ئەدەبیات تێیدا بەشدار بن و بڕیار لەسەر کارەکەت بدەن، من بەشێکی زۆر لەو ناوەندانەم بەلاوە پەسند نییە، ناوەندی بەهێز و پرۆفێشناڵی سینەمایی نین، کە ئەو بڕیارە بدەن، بەڵام شوێنگەلی دیکەش هەن کە دادوەرەکانی دەگۆڕدرێن و ئەوانەی بڕیار دەدەن یەک و دوو نین و دەیان کەسن و هەرکامەشیان خاوەنی باوەڕێکی هونەرین کە ناکەونە ژێر کاریگەریی هیچ ئاڵوگۆڕ و فەزایەکی سیاسی و ئیحساسەوە، من هەم بۆ بەشێک لەم خەڵاتانە ڕێز و حورمەت دادەنێم و هەم لە هەندێ شوێندا فریوی ناخۆم و پێوەریشم بۆ زۆر فیلمی دیکە هەیە کە بەشدار بووە و خەڵاتیشی وەرنەگرتووە و زۆر لەوانەش بەهێزترە کە خەڵاتیان وەرگرتووە، بۆ وێنە عەلی حاتەمی کە دەرهێنەرێکی سینەمای ئێرانە کە هەم بە دراماکانی و هەم بە فیلمە ئاساییەکانییەوە، سینەمایەکی ئێرانی – قاجاری جوانی پیشان داوە لەدوای دووەمین شەڕی جیهانی و دەورانی "موسەدق"ـەوە تا دەگاتە بەر لە شۆڕشی گەلانی ئێران چەندان فیلمی ساز کردووە، ئەگەر بێتو توێژینەوەی کۆمەڵایەتی و وردیان لەسەر بکەیت، بە جوانی دەتوانی کارەکتەرەکان دەستنیشان بکەیت، کە چەند نەوە بووە، بازاڕ و کۆمەڵ چۆن بووە؟ ماڵ و ئامێرەکان چۆن بوون؟ ئەم سینەماکارە لە هیچ شوێنێ خەڵاتیشی وەرنەگرتووە، بەڵام کاری جوانی کردووە و لەلام زۆر بەڕێزە، ئەو توانیویە ڕێچکە و ڕێباز بۆ خۆی ساز بکات، هەرچەند سینەمای من لەگەڵ ڕێچکەی ئەو جیاوازیمان ئێرە بۆ ئاسمانە، یان کاتێک چاو لە کارەکانی یەڵماز گونەی، بەتایبەت "میرات و مێگەل" دەکەی هەست دەکەی، وێڕای زۆر خاڵی لاوازی تەکنیکی، بەڵام هەست دەکەی ئەم مرۆڤە ئەو هێرش و غەدرە بەربڵاوەی کە لە میللەتەکەی کراوە، ئەوی ناچار کردووە کە فیلم بەرهەم بهێنێ، دیارە بە ڕەوشت و کارەکانیدا، بەڵام کەسانی دیکەش هەن هەر بە ئاستی کارەکانی و هەڵسوکەوتی خۆیدا دیارە خەریکە بە زۆر خۆی دەسەپێنێ و لە هەموو شوێنێک دەڵێ من دەرهێنەرم، من یەکەمم، من یەکەمی بێ ڕکابەرم، یان من دووەمی چی و فلان و فیسارم، بەڵام ژورنالیستیشمان هەیە دەڕوات گیانیشی دادەنێ و خۆی و جانتایەکە، لەدنیا زۆرن ئەم کەسانە، بەڵام ناڵێ من یەکەمم، هەرچەند یەکەم بوون خۆشە و مافی بێ ئەم لاو و ئەولای ئەو کەسانەیە کە زۆر باش کار دەکەن، من پێم وایە عەشق و بەرپرسیارەتی، نازناو و خەڵات دروست دەکات، نەک تۆ وەک گۆرانیبێژ و سینەماکارێک لەپڕ بێژی سەرکەوتووم و وێنەم نییە، هونەرمەندێک کە عاشق بێت، ناکەوێتە داوی ئەوەوە کە ئێستا دەبێ خولقانێک

بکات چەندان کەس وەلا بنێت و بیانخاتە پەراوێزەوە و خۆی ببێ بە یەکەم، ڕکەبەرایەتی لەکاتی کارکردندا نابێ بیکەیتە پێوەر و ئاسۆی ڕوانینت کە تۆ کارت کرد ئەگەر کارەکە باش بێت، خۆی دەڕوات و وەک مەلێک دەفڕێت و نامرێت و بێ پاسپۆرت سنوورەکان دەبڕێت.

* هەست دەکرێ سینماکارانی بواری کورتە فیلمی ڕۆژهەڵات ئەوەندە کار بۆ بردنەوەی خەڵاتی فیستیڤاڵەکان و پێشبڕکێ دەکەن، ئەوەندە کار بۆ جەوهەر و پەیامی سینەما و هونەر کار ناکەن، ئایا ئەمە ڕاستە؟

- بەڕاستی کارکردن بۆ خەڵات و کارکردن بۆ عەشق دوو شتی لێک جودان، کارکردن بۆ ئەوەی کە تۆ خولیات هەیە، ئەم خولیایە من لە عەلی مەردان ـەوە فێری بووم، کاتێک کە زۆر منداڵ بووم کاسێتێکیان هێنابوو کە شتێکی زۆر دەگمەن و چیرۆکێکی خۆش دەگێڕێتەوە، ئەو وەک لە کاسێتی دەنگی خۆیدا گوێم لێ بووە، یەکەم جار لەناو تەپاڵداندا گۆرانی چڕیوە و خۆی تاقی کردۆتەوە، بیرەوەرییەکی تری عەلی مەردان ت بۆ بگێڕمەوە کە چۆن نوقمی دەنگ و ئاواز و دەربڕین بووە، دەڵێن کەسێک لە سلێمانی هەبوو کە کوردی هەمەدان بووە و بە زمانی فەهلەوییات و باوەڕی بەو ڕوحانەتییەی سەردەمی باباتاهیر هەبووە و لێرە جەرگ فرۆش بووە و شارەزاییەکی زۆری لە مەقامی کوردی هەبووە و (عەلی مەردان)یش لە تەمەنی مێرمندالێدا دەڕوات و لەلای داوای جەرگ دەکات و دادەنیشێ، ئەو کابرا جەرگ فرۆشەش عادەتی وا بووە لە کاتی باوەشێنی جەرگ و گۆشتەکەدا مەقام و گۆرانی چڕیوە و ئەمیش لەسەر کورسییەک و لە تەنیشتی دانیشتووە و هەر گوێی گرتووە و داوای جەرگی کردووە و خواردوویەتی، ئەوەندە نوقمی سیحری دەنگ و دەربڕین و ئاواز و مەقامی ئەو کابرایە بووە، ئاگای لەخۆی نامێنێ و خواردنەکەی لە ئەندازە دەردەچێ و کابراش دێت و دەڵێ تۆ چی دەکەی؟ چونکە دەبینێ ئەم منداڵە بەتەنیا سی -چل شیش جەرگی خواردووە، پاشان داوای لێبوردنی لێ دەکات و دەڵێ من ئاگام لەخۆم نەماوە و هۆیەکەشی ئەوەیە کە خولیای دەنگی تۆ بووم و خۆم لەبیر کردووە، ئیتر دەبێ بە مورید و شاگردی و هەندێ لەو شتە نایابانە لەو کابرایەوە فێر بووە، ئەمە یانی عەشق و بیرنەکردنەوە لەوەی کە تۆ دەتەوێ چی بکەی، چونکە کاتێک شتێکی بەهێز دەخوڵقێ کە تۆ ئاگات لێ نەبێ، یانی ئەوەندە دەبێ نوقم بیت و خۆت نەمێنی، بە واتایەک ئەگەر دەتەوێ ببی بە بوون، دەبێ بگەی بە نەبوون.

* یەکێک لە سیما دیار و ڕچەشکێنەکانی دنیای سینەمای کوردستان (ئەگەر هەمانبێ) "یەڵماز گونەی"یە، فەلسەفەی گونەی لە سینەمادا چی بووە و کارەکانی چۆن دەنرخێنی؟

- ئەگەر بمەوێ لەبارەی ئەو مرۆڤە گەورە و خۆشەویستە کە یەکێک لە ڕاستەقینەترین کەسەکانە لەبواری هونەری سینەما کە باوەڕی بە سەرکەوتنی میللەتەکەی هەیە، قسە بکەم، کاتێکی زۆر دەبات، ئەو هونەرمەندە مەزنە ژیان و مۆڵک و هەموو شتێکی خۆی دانا، لە لووتکەی ناوبانگ و خۆشەویستیدا هەمووی دانا، من لە باکووردا دوو کەس بەلامەوە زۆر خۆشەویستن، "یەڵماز گونەی و ئەحمەد کایا" زۆر زەحمەتە لەوپەڕی خۆشەویستیی خەڵکدا بیت و زۆر سەروەت و سامانیش بڕژێ بەسەرتدا، بەڵام لەپێناو پێداگری و خۆڕاگری و دەستەبەرکردنی مافی نەتەوەکەت وا بکەی نەفرەتت لێ بکەن و لەبەرچاوی خەڵکەوە وەک ئەحمەد کایایان لێ بێت (کە من ئەو پێڵاوەی دەخەمە سەرسەرم). یەڵماز لەبەر ئەوەی خۆی ئەکتەر بووە، ئەزموونی کامێرای زۆر کەسی هەبووە، ئەو ئەکتەربوونەی زۆر شتی پێ بەخشیوە، ئەمەشی هێناوەتە ناو سینەماکەی، یەک لە شتە باشەکانی فیلمی یەڵماز ئەکتی بەهێزی تێدایە، لەلایەکی دیکەشەوە زیرەکیی یەڵماز لە گرتنی ڕیئەکشندا، بەتایبەتی لە فیلمەکانی مێگەل، مەرسییە و لە زۆربەی فیلمەکانیدا یەکێک لە واژۆکانی یەڵماز گونەی گرتنی ڕیئەکشنە، نەک ئەکشن، یانی ئەوکاتەی کە ئەکتەر دەور نابینێت و ئاگای لەخۆی نییە تۆ وێنەی بگریت، من حەز دەکەم ئەگەر دەرفەت بگونجێ لە وۆرک شۆپێکدا هەموو ئەو گرتە دەربهێنرێت و باسی لێوە بکەم کە ئەو چۆن کاری لەسەریان کردووە.

ئەوە تەنیا تایبەت نییە بە یەڵماز، زۆر کەسی دیکەش ئەم کارەیان کردووە، بەڵام سەرکەوتنی یەڵماز لەم کارەیدا بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە خۆی بەڕاستی ئەکتەرێکی خاوەن توانست بووە، یەڵماز بووە هۆی کردنەوەی پەنجەرە و ڕۆژنەیەکی نوێ لەناو سینەما بۆ بیرکردنەوە لە دۆزی کورد کە شێوازی سینەماکەی جیاواز بوو.

* یەکەمین فیلمی درێژی ئێوە "سرتە لەگەڵ با"یە،

مەبەستەکانت، یان مەبەستی سەرەکیت لە چێ کردنی ئەم فیلمە چی بوو؟ ویستت چی بپێکی؟

- یەکەم ئامانجم لە فیلمی "سرتە لەگەڵ با"، بێ گومان ڕوون و ئاشکرایە کە ئەویش بەجیهانی کردن و زیاتر خستنەڕووی پرسی ئەنفال و قڕکردنی کوردان بوو لە چاوی کامێرا و لەدووتوێی هونەری سینەمادا، هیوادارم بە ئەندازەی خۆم توانیبێتم ئەم ئامانجە بپێکم، چونکە من خۆم بە ڕوونی هەستم پێ کرد و لەو فیستیڤاڵانەی کە بەشداریم کرد، بەتایبەت ئیتاڵیا، ئەمریکای باشوور، چین و یابان و چەند وڵاتی دیکە لە ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوا بۆ یەکەم جار بوو، دەیانزانی لە ئێراق و لەناو نەتەوەی کورد تاوانێکی لەم چەشنە (ئەنفال) بەدژی نەتەوەی کورد بەڕێوە چووە و پێم وایە کاریگەریی خۆی هەبووە.

* خەڵکانێک لە کوردستانی ئێراق لەو باوەڕەدان لە فیلمی "سرتە لەگەڵ با"دا فیلم کراوە بە قوربانیی فۆرم، وەڵامی ئێوە بەم ڕەخنەیە چییە؟

- بەکارهێنانی شێوازێک، ئەگەر بێتو فۆرم و دیزاین تێیدا بەهێز بێت، ڕەنگە جاری یەکەم هەست بە شیرینیی زۆر بکەی، بەڵام ئەمە زۆر ناخایەنێ و پێش لەم کارە، ئەو شیرینی و چایەی کە خورایەوە، تامو بۆنێکی دیکەی هەبووە، بەردەوام بوون لەسەر ئەمە، کڕیار و جەماوەری خۆی کۆ دەکاتەوە، ئەو جەماوەرە ڕۆژ لەدوای ڕۆژ بەسەدان و هەزاران کەسی پێ زیاد دەبێت کە حەزیان لەو جۆرە ڕوانینەیە کە من، یان کەسێکی تر بۆیان ساز دەکات، من جۆرە خواردنێکیان بۆ ساز دەکەم کە جیاوازە، بەڵام ئەو پێشتر هەر خواردنی چەور و سوێری خواردووە، ئێستا من شێوازێکی تر لە خواردنی بۆ ساز دەکەم کە پێی نامۆیە، ئەم خواردنە دەبێ چاوەڕێی زەمەن بین، یانی زۆر سینەماکاری دیکەش هەبوون کە کاریان لەسەر فۆرم کردووە و بەهێزیش دەرکەوتوون، هەڵبەتە ئەم مەسەلەیە لە شیعریشدا هەیە، بۆ نموونە مەولەویی کورد شاعیری فۆرمالیستە و حافزیش شیعری فۆرمالیستە، ئێمە بۆ دەبێ پێشی بگرین کە دەبێ وەک سەعدی شیعر بڵێت، سینەمای فۆرمالیستی، سینەمایەکە کە تێیدا گرافیک بەهێزە، ڕەنگ و فۆرم و دووپات کردنەوە و چنین و ئەم شتانەی تێدا بەهێزە، ئەم سینەمایە بەڕای من پێشتر لەلای ئێمەش نەناسراو نەبووە، من ئێستاش هەستی پێدەکەم لەناو کورتە فیلم و فیلمی درێژیشدا ئەم ڕێچکەیە کراوەتەوە، ئەگەر باش نەبوایەت نموونەکانت نەدەبینی کە بەر لەمە نەبوون، دوای زەمەن و نەوەیەکی تر کە ئێمە نەمێنین، زیاتر گەشە دەکات و باسی لێوە دەکرێت، یەک لەو شاعیرانەی کە لە شیعردا زۆر گرنگیی بە فۆرم داوە، (شیرکۆ بێکەس)ە و دەبێ سینەماکارانی کورد دەستی بۆ بەرن، لە سینەمای جیهانیشدا نموونەی زۆرمان هەیە وەک: ئەنجۆلۆپۆس، پاراژانۆف، تەنانەت لەناو سینەما "ئۆزۆ و کرۆساوا"شدا مەسەلەی فۆرم و گرافیک زۆر زەقە، ئەمە دەبێ بە زەمەن و کات بسپێردرێ و دەبێ ئەوەش بزانین هەر شتێکی نوێ کە دێت لە سەرەتاوە لەناو جەماوەر بە باشی وەرناگیرێت و سروشتیشە کە دژایەتییان دەکرێت، نیما یۆشیج باوکی شیعری نوێی فارسی دەڵێ: "هەر ڕەوتێکی نوێ دوژمنێک لەگەڵ خۆی دێنێت" لەبەر ئەوەی کە ئەو پێشتر ئەزموونی نەکردووە، دژی دەوەستێتەوە، بەڵام کە قبووڵی بکات، پاشان ئیتر لە مێشکیدا دەبێ بە کلاسیک و لەلای ئاسایی دەبێتەوە.

* دوو ڕۆژ لە سلێمانی بوویت و لە یادی یەڵماز گونەی سینەماکاری ناوداری کورددا بینەری چەند کورتە فیلمی تازە بوویت، بەگشتی ئەو فیلمانە لە چ ئاستێکدا بوون، چونکە هەندێکیان بەهێز و هەندێکیشیان لاواز بوون، وەک دەرکەوت تەنانەت کورتە فیلمە لاوازەکانیش لە چەندان فیستیڤاڵی نێودەوڵەتیدا خەڵاتیان مسۆگەر کردووە، ئایا فیستیڤاڵەکان لاواز بوون، یان کورتە فیلمەکان؟

- دوای ئەوەی کە فیلمەکان کۆتاییان پێهات، من هەندێ هەڵسوکەوتم بینی کە بەتەواوەتی ڕەتکردنەوە و بڕیاری موتڵەق بوون کە لە ئاستی بەرزدا نەبوون، بەڕاستی ویست و داخوازی خەڵکیش وەک یەک نین، ئیتر دۆخیش گۆڕاوە و خەڵک ئەمڕۆ بەم هەموو ئیمکاناتە تەکنۆلۆژییەی کە هەیە، شتی باشیش دەبینێ، بەڵام من کە پێشتر ئەزموونی یەکەم فیستیڤاڵی کورتە فیلمی باشوورم هەبوو، بە بەراورد لەگەڵ ئەوکاتە دەبوا زۆرتر گەشەی کردبا، بەڵام هاوکات تەکنیک و فۆرم و زۆر هونەری نوێم بینی، ناسینی گرامەری سینەمایان تێدا بەدی دەکرا، لەناو تاک و تروکیاندا شتی سەیروسەمەرەشم بینی، شتی وای تێدا بوو کە لە زمانی کلاسیکی سینەما لای دابوو، یانی زمانی تایبەتی خۆی هەبوو، یانی بیرۆکەی وات دەبینی کە پێوەندی بە سینەماوە نەبوو، یەکێک لە کێشەکان ئەمە بوو، لاوازیی

سیناریۆش یەکێک لە کەموکوڕییەکان بوو کە ئەمە تەنیا تایبەت بە کورد نییە و لە ئاستی دنیاش ئەم گرفتە هەیە.

زۆر توخمی دراماشیان تێدابوو، مەسەلەی دەنگ و ناسینی میزانسن و کەڵک وەرگرتن لە مۆسیقا بوو، یەکێک لە کێشە گەورەکان جیا لە مەسەلەی بیرۆکە کە بەڕاستی ئەگەر ئاوا بڕوات، حەیفە ئەو وزە و توانایی و کات و خەرجیانە بەخەسار دەڕوات، ئەم کات و دەورەیە دەفەوتێ، دەبێ ئەم زەمەنە بپارێزین و کەڵکی لێوەربگرین، چونکە زمان ڕاناوەستێ و نەوەیەکی تر و کەسانی دیکە دێن، چونکە لەناو شەپۆلی نەوەکانی دیکەدا دەبیت بە ژێرەوە، چونکە یەکەم خاڵی پێکان و کەوتن دەگەڕێتەوە بۆ سیناریۆ، هەندێ لە بیرۆکەکان بیرۆکەی کورتە فیلم نەبوون و هی درامای زنجیرەیی بوون، ئەویش لەژێر کاریگەریی درامای میسری و عەرەبیدا بوون، مەسەلەیەکی تر ڕووخان و کوشتنی چێژە کە تەلەڤزیۆن و ڕاگەیاندنەکان بەم بەرهەمە زۆر خراپ و لاوازانە لێرە دروستیان کردووە، بەڕاستی هەندێ خەساریان بەبار هێناوە یەکەم مەسەلەی دیالۆگ و بیرۆکە و سیناریۆ، دووەم ئەکتەرە ناسراوەکان هەموویان بەو زنجیرە درامایانەوە ئەنفال کراون، با هەر ئەو کەسانە لەناو فیلمێکی زۆر باش و بەرزدا دەور ببینن ئەوکات دەزانێ چۆن زێڕت لە قوڕ دەرهێناوە، ئەو هەموو ئەکتەرە شارەزا و پسپۆڕانە لە هەولێر و سلێمانی هەیە، نابێ بە درامای بیانکەنە قوربانی، چونکە کاتێک دێنە ناو کورتە فیلمەکانیش هەر بەو چەشنە کار دەکەن، هەرچەند هەندێکیان دەوری باشیان گێڕا، لەناو ئەو کۆمەڵە کورتە فیلمانەدا چێژی باشم وەرگرت.

* نوێترین کار و پرۆژەی کاری سینەماییت چییە و ئەگەر بکرێ باسی لێوە بکەی؟

– یەک لەو پرۆژە تازانەی کە بەدەستمەوەیە، فیلمی "ئەو گۆڕستانە...."یە کە باسی "دەوڵەت – میللەت"ی کورد دەکات، ماوەی پێنج ساڵە خەریکی نووسینی بووم، ئەم سیناریۆیە یەکێک لە دە سیناریۆی هەڵبژاردەی ٢٠١٢ فیلمی درێژی دنیا بووە لە فیستیڤاڵی کان، نزیک ٦٥٪ لە باجێتەکەی فەڕەنسا قەبووڵی کردووە بۆ فیستیڤاڵی کان دەبێت. من ماوەی یەک ساڵ زۆرم هەوڵ دا لەلایەن حکوومەتی هەرێمەوە پشتیوانیی فەرمی و یاسایی بکرێت، پاشان لە ئەنجوومەنی وەزیران نووسراوەکەمیان گوم کرد و ئێستاشی لەگەڵ بێت ئەو واژۆیەیان بۆ من نەکرد، چەندان ئەکتەری بەناوبانگ لەناو ئەم فیلمەدا دەور دەبینن، کارێکی زۆر گەورەیە.

کارێکی دیکەم کە بەدەستەوەیە بەناوی "بیرەوەرییەکانی ئەسپێکی ڕەش" و بڕیارم داوە لە ماوەی یەک مانگ و نیوی داهاتوودا، تەنانەت بە داواکردن لە خەڵکیش بێت کە یارمەتیی ئەم فیلمە بدەن کە بەشێکی لە باکوور و بەشێکی دیکەشی لە باشوور وێنەی دەگیرێت، لەخۆیدا بیرۆکەیەکی مرۆیی و نەتەوەیی هەیە و بۆ ئێستا و دۆزی ئێستای کورد بە پێویستم زانیوە ئەو فیلمە بەرهەم بهێنم، بەڵکو بتوانم سەرپەرشتیارێکی باش بدۆزمەوە کە بتوانم پاش مانگ و نیوێکی تر دەستی پێ بکەم، هەر لێرەوە داوا دەکەم هەر لایەنێک بەڕاستی بتوانێت پشتگیری و پشتیوانیی لێ بکات، ئێمە بە باوەشێکی کراوەوە پێشوازی لێ دەکەین.

پێناسە:

– شەهرام عەلیدی" دەرهێنەری سینەمایی، سیناریۆنووس و ئامادەکار.

– ٢٠ی سەرماوەزی ١٩٧٢ لە شاری سنە لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان لەدایک بووە.

– دەسپێکی چالاکیی شانۆ لە قوتابخانەی سەرەتایی لە ساڵی ١٩٨٣.

– چالاکی لە بواری شێوەکاری ١٩٨٩.

– دەرچووی کۆلێجی هونەرە جوانەکانی زانکۆی تارانە لە بەشی شێوەکاری لە ساڵی ١٩٩٨.

– براوەی خەڵاتی یەکەمە لە سێ قۆناغی پێشبڕکییە شێوەکارییەکانی ئێران لە ساڵانی ١٩٩١، ١٩٩٢ و ١٩٩٣.

– چالاک لە بواری گرافیک، ڕازاندنەوە، دیزاینی کتێبی منداڵان، ڕازێنەرەوەی شانۆ و سینەما و تیتراژ لە ساڵانی ١٩٩٣ – ١٩٩٧.

– خوێندکاری سینەمای ئەنیمەیشن لە پەیمانەگەی سینەما و شانۆ و زانکۆی هونەرە جوانەکانی تاران لە ساڵی ٢٠٠٢.

بەرهەمەکانی فیلمی درێژ:

١– سرتە لەگەڵ با/ فیلمی درێژ ساڵی ٢٠٠٩.

کورتە فیلم:

١– ماملێ/ دۆکۆمێنتی – چیرۆکی ساڵی ١٩٩٨.

٢– شوت/ چیرۆکی ١٩٩٩.

٣- زەوی سەخت و ئاسمان دوور/ چیرۆکی ٢٠٠٠.
٤- دوایین گوندی سەرژمێری نەکراو/ چیرۆکی ٢٠٠٢.
٥- قۆپچە/ چیرۆکی ٢٠٠٣.
٦- لادێیەکی بێ خەیاڵ/ چیرۆکی ٢٠٠٣.
٧- هەناسە/ دۆکیۆمێنتی ٢٠٠٣.
٨- شاخەکانی تاران/ دیکۆمێنتی ٢٠٠٦.
٩- چوارینەی ئاو/ چیرۆکی شاعیرانە ٢٠٠٧.
١٠- قەسیدەی ئاوێنە/ چیرۆکی شاعیرانە ٢٠١٠.
١١- غەزەلی نوور/ چیرۆکی شاعیرانە ٢٠١٠.

خەڵاتەکانی فیلمی "سرتە لەگەڵ با":

١- فیستیڤاڵی نێودەوڵەتی کان (CANNES)ی فەرەنسا/ ٢٠٠٩/ حەفتەی ڕەخنەگران کە بۆتە خاوەنی سێ خەڵاتی: پشتیوانی ACID باشترین فیلم، خەڵاتی نیگای لاو، خەڵاتی ڕەخنەگرانی لاوی ئەوروپا.

٢- فیستیڤاڵی مومبای/ هیندستان/٢٠٠٩/ خەڵاتی ڕەخنەگرانی لاو.

٣- فیستیڤاڵی نێودەوڵەتی ئامازۆن/ بەرازیل/ ٢٠٠٩/ خەڵاتی تایبەتی لیژنەی داوەران.

٤- فیستیڤاڵی مێژوویی پساک/ فەرەنسا/٢٠٠٩ خەڵاتی داوەرانی ئەکادیمیک

٥- فیستیڤاڵی براتیسلاڤا/ سلۆڤاکیا/ ٢٠٠٩/ خەڵاتی داوەرانی ئەکادیمیکی لاو.

٦- فیستیڤاڵی ترۆمۆسۆ/ نەرویج/ ٢٠١٠/ خەڵاتی زێڕینی دۆن کیشۆت.

٧- خەڵاتی نێودەوڵەتی بەغدا/ ئێراق/ ٢٠١٠/ خەڵاتی باشترین ئەکتەری پیاو.

٨- فیستیڤاڵی نێودەوڵەتی ئامال یۆرۆی عەرەب/ ئیسپانیا/ ٢٠١٠/ خەڵاتی باشترین فیلم.

٩- فیستیڤاڵی نێودەوڵەتی ئامال یۆرۆی عەرەب/ ئیسپانیا/ ٢٠١٠/ خەڵاتی باشترین ئەکتەر.

١٠- فیستیڤاڵی نێودەوڵەتی فەجر/ ئێران/ ٢٠١٠/ خەڵاتی باشترین وێنەگری.

* کاندید بۆ وەرگرتنی خەڵاتی ئینگار برگمەن.

* کاندید بۆ وەرگرتنی خەڵاتی باشترین فیلمی ئاسیا پاسیفیک.

سیناریۆی "گۆڕستانێک کە هەر ڕۆژە ترێی دەدا" یەکێک ١٠ سیناریۆی هەڵبژێردراوی دنیا لە فیستیڤاڵی CANNES 2012 (Cinemas du monde)

خەڵاتەکانی فیلمی "دوایین گوندی سەرژمێری نەکراو"

خەڵاتی فیستیڤاڵی کۆمپانیای سونی (Sony)/ باشترین فیلمی تاران ٢٠٠٢.

خەڵاتی فیستیڤاڵی/ئاوانکا/ پورتوگال/ ٢٠٠٣.

هەڵبژێردراوی فیستیڤاڵی بووسان/ سینەمای جیاوازی ئاسیا/ کۆریای باشوور ٢٠٠٣.

خەڵاتی فیستیڤاڵی (ڕیۆدیژانیرۆ) بەرازیل ٢٠٠٣.

خەڵاتی فیستیڤاڵی (دورنێزی) فەرەنسا ٢٠٠٣.

لە بەشی پێداچوونەوەیەک بە فیلمە کوردییەکانی جیهان، خەڵاتی فیستیڤاڵی (فیلمی کوردی بەرلین) ٢٠٠٣.

خەڵاتی فیستیڤاڵی (مێد فیلم Med Film Festival) ساڵی ٢٠٠٣.

خەڵاتی بەشی نێودەوڵەتی فیستیڤاڵی (کلێرمونت) فەرەنسا ٢٠٠٣.

خەڵاتی باشترین بەرهەمی نەتەوەیی فیستیڤاڵی (کورتە فیلمی تاران) ئێران ٢٠٠٣.

خەڵاتی باشترین سیناریۆ لە فیستیڤاڵی (ئارۆکا) پورتوگال ٢٠٠٤.

خەڵاتی تایبەتی لیژنەی ناوبژیوانی فیستیڤاڵی (فیلمی سلێمانی) ٢٠٠٤.

خەڵاتی تایبەتی بینەران لە فیستیڤاڵی (ئیماگۆ) پورتوگال ٢٠٠٤.

خەڵاتی تایبەتی فیلمێکی ڕاشکاوانە لە فیستیڤاڵی (هامبۆرگ) ٢٠٠٤.

خەڵاتی تایبەتی ناوبژیوان لە فیستیڤاڵی (تۆرێنتۆ) ئیتاڵیا ٢٠٠٤.

ئەم فیلمە لەم شوێن و کەناڵە نێودەوڵەتییانەش پیشان دراوە:

١- کەناڵی جیهانی/ Canal + فەرەنسا/ ٢٠٠٥.

٢- سینەمای فەرەنسا/ Courte Metrage CNC فەرەنسا ٢٠٠٦.

٣- کەناڵی جیهانی/ CBS کەنەدا/ ٢٠٠٥.

٤- کەناڵی جیهانی/ cine cinema فەرەنسا/ ٢٠٠٦.

کتێبخانەی گەورەی ژۆرژ پۆمپیدۆ/ فەرەنسا/ ٢٠٠٦.